

КОМПЛАЕНС ЖӘНЕ ЗИЯТКЕРЛІК МЕНШІК САЛАСЫНДАҒЫ ЗАҢНАМА

Айжан Амангелдіқызы Амангелді

Заң ғылымдарының докторы, Қонаев Университетінің азаматтық-құқықтық пәндері кафедрасының профессоры, М. Есболатов атындағы Қазақстан Республикасы Ішкі істер министрлігі Алматы Академиясы Ғылыми-зерттеу орталығының ғылыми қызметкері, Алматы қ., Қазақстан Республикасы, e-mail: aizhan_amangeldy@mail.ru

Аннотация. Бұл мақала комплаенс институтын, меншік нысанына, заңды тұлға түріне, ұйымдық-құқықтық нысанына қарамастан ұйымда комплаенс рәсімдерін енгізу қажеттілігін зерттеуге арналған. Бұл бизнес процесс қаржы секторында кеңінен енгізілді, алайда экономикалық санкциялардың таралуына және қайталама санкциялардың қауіпіне байланысты ол Қазақстанда ерекше өзекті болды.

Бұл мақалада комплаенс мәні, рәсімдері, мақсаттары мен міндеттері, қызметтердің функциялары, комплаенс түрлері, заң талаптарын, корпоративтік нормаларды, әдептік нормаларды және ішкі нормативтік құжаттарды сақтамаудың жағымсыз салдары талданады.

Мақалада автор сыбайлас жемқорлыққа қарсы, санкциялық немесе монополияға қарсы комплаенсті енгізумен шектелмей, комплаенс бақылаушыларының функцияларына зияткерлік меншіктің айналысы саласындағы тәуекелдерді зерттеуді енгізу қажеттілігін негіздейді, бұл зияткерлік меншік туралы құқықтық нормаларды сақтаудың қажетті шарасы болып табылады. Іс жүзінде бұл бағыттар қалыптасқан болып табылады. Алайда, зияткерлік меншіктің заңсыз айналымы, айрықша құқықтардың бұзылуы елеулі құқықтық тәуекелдер мен қаржылық салдарды тудырады. Осыған байланысты автор компания қызметінің түріне байланысты комплаенсті енгізу, оның ішінде зияткерлік меншік туралы заңнаманы сақтау үшін қажет деп санайды.

Бұл ұстаным көптеген сот талқылаулары фактілеріне, құқық бұзушыларды қылмыстық және әкімшілік жауапкершілікке тартуға негізделген, бұл комплаенс бақылаудың осы түрін қолдану кезінде зияткерлік меншік құқығы нормаларының бұзылуын алдын ала болдырмас еді. Осы салаға комплаенс бақылауды енгізу құқықтық салдарлардың және қаржылық шығындардың (айыппұлдар, тәркілеу) туындауын болдырмас еді.

Түйінді сөздер: комплаенс, комплаенс бақылау, тәуекелдер, заңнама, зияткерлік меншік құқығы, сәйкестік, рәсімдер, залалдар, беделді тәуекелдер, санкциялар.

КОМПЛАЕНС И ЗАКОНОДАТЕЛЬСТВО В СФЕРЕ ИНТЕЛЛЕКТУАЛЬНОЙ СОБСТВЕННОСТИ

Амангельды Айжан Амангельдықызы

Доктор юридических наук, профессор кафедры гражданско-правовых дисциплин Университета Кунаева, научный сотрудник Научно-исследовательского центра Алматинской Академии МВД РК им. М. Есболатова, г. Алматы, Республика Казахстан, e-mail: aizhan_amangeldy@mail.ru

Аннотация. Данная статья посвящена исследованию института комплаенс, необходимости внедрения комплаенс-процедур в организации независимо от форм собственности, вида юридического лица, организационно-правовой формы. Данный бизнес-процесс широко внедрялся в финансовом секторе, но в связи с распространением введения экономических санкций и угроз применения вторичных санкций стала особо актуальной и в Казахстане.

В данной статье анализируются вопросы сущности комплаенс, процедуры, целей и задач, функций служб, виды комплаенса, негативные последствия несоблюдения требова-

ний законодательства, корпоративных норм, этических норм и внутренних нормативных документов.

В статье автор обосновывает необходимость включения в функции комплаенс контролеров изучение рисков в сфере оборота интеллектуальной собственности, что является необходимой мерой соблюдения правовых норм об интеллектуальной собственности, не ограничиваясь только внедрением антикоррупционного, санкционного или антимонопольного комплаенса. На практике эти направления являются устоявшимися. Однако неправомерный оборот интеллектуальной собственности, нарушения исключительных прав создают серьезные правовые риски и финансовые последствия. В этой связи, автор считает необходимым внедрять комплаенс в зависимости от вида деятельности компании в том числе для соблюдения законодательства об интеллектуальной собственности.

Данная позиция основана на многочисленных фактах судебных разбирательств, уголовного и административного преследования правонарушителей, которые при применении данного вида комплаенс контроля могли бы заранее предупредить нарушения норм права интеллектуальной собственности. Внедрение же комплаенс контроля в этой сфере предотвратило бы наступление юридических последствий и финансовых потерь (штрафов, конфискации).

Ключевые слова: комплаенс, комплаенс-контроль, риски, законодательство, право интеллектуальной собственности, соответствие, процедуры, убытки, репутационные риски, санкции.

COMPLIANCE AND LEGISLATION IN THE FIELD OF INTELLECTUAL PROPERTY

Amangeldy Aizhan Amangeldykyzy

Doctor of Law, Professor of the Department of Civil Law Disciplines of the Kunaev University, researcher of the Research Center of the Almaty Academy of the Ministry of Internal Affairs of the Republic of Kazakhstan named after M. Esbolatov, Almaty, Republic of Kazakhstan, e-mail: aizhan_amangeldy@mail.ru

Abstract. This article is devoted to the study of the institute of compliance, the need to implement compliance procedures in an organization regardless of the form of ownership, type of legal entity, organizational and legal form. This business process has been widely implemented in the financial sector; but due to the spread of the introduction of economic sanctions and threats of secondary sanctions, it has become particularly relevant in Kazakhstan.

This article analyzes the issues of the essence of compliance, procedures, goals and objectives, functions of services, types of compliance, negative consequences of non-compliance with legal requirements, corporate norms, ethical standards and internal regulatory documents.

In the article, the author substantiates the need to include in the functions of compliance controllers the study of risks in the sphere of intellectual property turnover, which is a necessary measure of compliance with legal norms on intellectual property, not limited only to the introduction of anti-corruption, sanctions or antimonopoly compliance. In practice, these areas are well-established. However, illegal turnover of intellectual property, violations of exclusive rights create serious legal risks and financial consequences. In this regard, the author considers it necessary to implement compliance depending on the type of activity of the company, including for compliance with intellectual property legislation.

This position is based on numerous facts of judicial proceedings, criminal and administrative prosecution of offenders who, when applying this type of compliance control, could have prevented violations of intellectual property law in advance. The introduction of compliance control in this area would prevent the onset of legal consequences and financial losses (fines, confiscation).

Keywords: compliance, compliance control, risks, legislation, intellectual property law, compliance, procedures, losses, reputational risks, sanctions.

Кіріспе

Соңғы уақытта әртүрлі сыртқы факторлар мен жағдайларға байланысты комплаенс бақылауды қолдану ерекше өзекті тақырыпқа айналды. Комплаенс институты Қазақстанның тәжірибесі мен заңнамасы үшін жаңалық емес, бұл рәсім қаржы секторында кеңінен қолданылады. Комплаенс бақылау құралдары американдық және еуропалық компанияларда тұрақты негізде кеңінен қолданылады. Бұл құралдар – критерийлер жиынтығы, олардың негізінде компания қызметінің бизнес жүргізу ашықтығы жөніндегі халықаралық талаптарға сәйкестігін бағалау жүзеге асырылады. Комплаенс қызметінің болуы компаниялардың бизнес жүргізу кезінде жалпы белгіленген нормаларға сәйкестік стандарттарын ұстанады деген көрсеткіштердің бірі болып табылады. Кез келген байыпты батыс компаниясы серіктес ретінде ортақ бизнесті жүргізу үшін осындай серіктесті таңдайды және өз қызметінде осындай негіз қалағанмен ынтымақтастықта болуға артықшылық береді.

Бизнес жарияланымдар бүгінгі күні комплаенс қызметтерінің күн тәртібіндегі басты 5 өзекті тәуекелдерді атап көрсетеді: сыбайлас жемқорлық тәуекелдері; іскерлік әдеп нормаларының сақталуы; жұмыс орнында адам құқықтарының сақталуы; ақпараттың құпиялылығын қамтамасыз ету және дербес деректерді қорғау; өнеркәсіптік қауіпсіздікті және еңбекті қорғауды қамтамасыз етумен байланысты тәуекелдер¹. Көріп отырғанымыздай, бұл тәуекелдер шынымен де ерекше назар аударуды қажет етеді және оларды елемей компанияларды шығындар мен айыппұлдарға әкелуі мүмкін.

Қазір компанияны жылжымайтын мүлік, құрал-жабдықтарсыз, тіпті адамдарсыз елестетуге болады, алайда, интеллектуалдық меншіксіз мүмкін емес. Зерттеулер мен әзірлемелерден бастап маркетингтік белсенділікке дейінгі жұмыстардың барлығы бұл – интеллектуалдық нәтижелерді құрайтын жұмыстар. Қызметкерлер өңделген өнімді тіркеп, бәсекелестеріне сата алады, бірнеше миллиард рубль тұратын интеллектуалдық меншікті шетелге шығаруға, сондай-ақ, меншікті өңдеу негізінде өз бизнесін құруға құқылы, ал мердігер-компаниялар немесе патенттік тролльдер ішкі және сыртқы нарықтағы сатылымдарды бұғаттай алады [1].

Өз қызметінде кез келген компания, қалай болғанда да, зияткерлік меншікті пайдаланады, мысалы, жарнамада, өнім өндіру немесе көрсету кезінде қызметтер. Бұл сот немесе әкімшілік талқылауларға қатысуына байланысты қаржылық, еңбек және беделдік шығынға әкелуі мүмкін. Ең көп таралған жағдайлардың бірі, компания іс-әрекеттің заңсыздығын түсінбей, бұл жай ғана нарықтық тенденцияларға сәйкес келеді деп басқа біреудің сауда белгісін пайдалану. Сондықтан ІР болмауы кез-келген компания үшін елеулі тәуекелдері болуы мүмкін. Көрсетілген тәуекелдерді бағалай отырып, бизнес алатын пайданы да талдауға болады. Ең алдымен, бұл тәуекелдерден қорғану туралы айту керек. Айта кету керек, комплаенс кез-келген қауіптен құтылу емес, тек қана сыни жағдайлардың пайда болуын алдын алу және теріс салдарын азайтуды қамтамасыз ету. Бұл зияткерлік меншікті бойынша, зияткерлік қызмет нәтижелерімен жұмысы негізінде компанияның ішкі ережелерін құру ретінде көрсетілуі мүмкін [2].

Әдістер мен материалдар

Мақала диалектикалық, формальды-логикалық, жүйелік, салыстырмалы-құқықтық, технико-заңи сияқты ғылыми танымның жалпы және жеке зерттеу әдістерін пайдалана отырып дайындалған.

Нәтижелер мен талдаулар

Комплаенс ағылшын compliance сөзінен аударғанда келісімді немесе сәйкестікті білдіреді; «to comply» етістігі орындау, яғни сұрауға немесе нұсқауға сәйкес әрекет ету, бағыну деп аударылады [3, 102 б.].

Батыс тәжірибесінде комплаенс жүйесін енгізуге айтарлықтай көңіл бөлінеді. Сәйкестікті басқару жүйесі (CMS) талаптарды сақтамау ықтималдығын азайтуға көмектеседі. Соңғы жылдары менеджерлер әртүрлі салалардағы сәйкестік мәселелерін шешу үшін CMS қолдана бастады: қоршаған орта, еңбекті қорғау және қауіпсіздік техникасы, қаржы, денсаулық сақтау және авиация, т.б. CMS менеджерлер өз ұйымдарының мемлекеттік қаулыға сәйкестігін жақсартуға ұмтылатын бақылау тізімдеріне ұқсас жүйелі процестерді орнатады. Олар менеджерлерге талаптарды сақтау міндеттемелерін анықтауға, олардың орындалуы үшін жауап

¹ Комплаенс check: что важно знать? // <https://kapital.kz/business/112058/komplayens-check-cto-vazhno-znat.html> (Жүзінген күні 07.09.2023)

кершілікті жүктеуге, ілгерілеуді қадағалауға және қажет болған жағдайда түзету шараларын қолдануға көмектеседі. Негізінде, CMS фирмалардың өзіндік ішкі инспекциялық және құқы қолдану міндеттерін анықтайды және құрылымдайды. Кем дегенде теориялық тұрғыдан алғанда, CMS қызметкерлер мен менеджерлер үшін қолжетімді ақпарат көлемін ұлғайту, талаптарды орындамаудың анықталған оқиғаларын түзету үшін ішкі ынталандыруды жасау және талаптарды орындау мәдениетін қалыптастыру арқылы талаптардың орындалмауын азайтады [4]. Заң әдебиетінде комплаенс ұғымына қатысты әртүрлі көзқарастар бар. Сәйкестікті анықтау – «топты сақтау әрекеті» немесе «ережелерді не стандарттарды сақтау жағдайы». Корпоративтік әлемде бұл компанияның және қызметкерлердің сіздің ұйымыңыз бен салаңызға қолданылатын барлық заңдарды, ережелерді, стандарттарды және әдептік нормаларды сақтауын қамтамасыз ету процесі деп анықталады².

Комплаенс – бұл ұйым қызметінің ресейлік және шетелдік заңнамамен, басқа да орындауға міндетті реттеуші құжаттармен қойылған талаптарға сәйкестігін қамтамасыз ету, сондай-ақ ұйымның жалпы заңнаманы және, атап айтқанда, сыбайлас жемқорлыққа қарсы заңнаманы бұзу тәуекелдерін талдау, анықтау және бағалау механизмдерін құру, сондай-ақ ұйымның кешенді қорғалуын қамтамасыз ету [5, 9 б.]. Құқықтанудағы комплаенс – шаруашылық жүргізуші субъект жүзеге асыратын қызметтің сәйкессіздік тәуекелдерін басқару жүйесі: 1) нормативтік құқықтық актілердің, өзін-өзі реттейтін ұйымдардың әдет-ғұрыптарының, міндетті стандарттарының талаптарына; 2) бақылаушы органдардың ұйғарымдарына; 3) қалыптасып келе жатқан құқық қолдану тәжірибесіне; 4) макроэкономикалық параметрлерге; 5) қызметті жүзеге асырудың басқа да маңызды факторларына [3, 106 б.].

Бұл ұғымдар тұтастай алғанда комплаенстің мәнін ашады, өйткені оның негізгі рөлі компаниялар қызметінің тек нормативтік құқықтық актілерге, халықаралық актілерге ғана емес, сонымен қатар халықаралық стандарттарға, ұсынымдарға, корпоративтік нормаларға және іскерлік тәжірибеге сәйкестігін тексеру болып табылады. Ақырында, комплаенс аясындағы кез келген рәсім ұйым үшін қаржылық тәуекелдердің алдын

алуға бағытталған. Комплаенс бақылау іс жүзінде кәсіпкерлердің, жалпы алғанда жеке ғана емес, сонымен қатар мемлекеттік заңды тұлғалардың қызметінің кез келген аспектілеріне әсер етеді: сыбайлас жемқорлыққа қарсы іс-қимыл, салықтық, беделді, монополияға қарсы, контрагенттер мен байланысты тұлғаларды зерттеу, экологиялық, сатып алулар және т.б. Дегенмен, басқа да пікірлер бар. Комплаенс рәсімдері нормативтік құқықтық актілер талаптарының сақталуын бақылаумен шектелмеуі керек және мүдделі субъектілердің тәуекелге бағдарланған мінез-құлық үлгісінің көрінісі ретінде экономикалық қызметтің кез келген түрін жүзеге асыру шарттарына әсер ететін барлық факторларды ескеруі керек (кәсіпкерлік, кәсіби, өзін-өзі жұмыспен қамтыған және т.б.) [3, 107 б.].

Авторлардың пікірінше, комплаенс жай ғана нормативтік талаптарға сәйкестіктен гөрі кеңірек құбылыс ретінде ашылады. Комплаенс – бұл монополияға қарсы немесе сыбайлас жемқорлыққа қарсы сияқты белгілі бір заңнаманы ғана емес, кез келген заңнаманы, жалпы заңнаманы, соның ішінде зияткерлік меншік саласындағы заңнаманы, сондай-ақ ұйымның ішкі ережелерін сақтау деп санаймыз. Комплаенсті әкімшілік (монополияға қарсы, банктік және басқа да қадағалау) бақылау құралы ретінде емес, оның қызметімен байланысты тәуекелдерді үнемі есепке алатын кәсіпкердің өзін-өзі бақылау құралы ретінде қарастыру керек [3, 109 б.]. Комплаенс бақылау келесі қағидаттар жиынтығына негізделуі керек: ұйымның бақылау жүйесінің қызметті жүзеге асыру үшін маңызды факторларға сәйкестігі; комплаенс тәуекелдерді басқаруда жалпы бақылау үшін басқару органдарының жауапкершілігі; комплаенс рәсімдерінің ықтимал тәуекелдерге мөлшерлестігі; комплаенс рәсімдерінің тиімділігі мен ашықтығы; жауапкершілік және жазаның бұлтартпастығы; комплаенс бақылаудың жүйелілігі [3, 107 б.].

Бұл қағидаттар қажет, өйткені қызметтің осы түрін жүзеге асыру кезінде құрылымдық бөлімшенің тәуелсіздігі талап етілетіндіктен, комплаенс бақылаушы атқарушы органға тәуелсіз болуы керек, сондықтан, әдетте, бұл бөлімше басқару органына, яғни директорлар кеңестеріне немесе бақылаушының әрекеттері қаржылық тәуекелдер шегінде болуы керек, әйтпесе бұл бизнестің

² What is corporate compliance in business? // <https://www.powerdms.com/policy-learning-center/what-corporate-compliance-is-and-why-its-important> (Жүгінген күні 07.09.2023)

дамуын тұрақсыздандыруы мүмкін. Бұл қызмет ақпарат алу мен беруде айқындық пен ашықтықты, жүйелілікті талап етеді. Әрекеттерді немесе әрекетсіздіктерді мезгіл-мезгіл тексеруге болмайды, бұл тұрақты бақылау. Комплаенс рәсімдері бастапқыда банктік тәжірибеде қолданылуымен белгілі болған, бұл осы кәсіпкерлік қызметтің негізі болып табылатын тәуекел менеджменті жүйесіне байланысты. Қазақстан Республикасы Ұлттық Банкі Басқармасының 2019 жылғы 12 қарашадағы № 188 қаулысымен бекітілген «Екінші деңгейдегі банктерге, Қазақстан Республикасының бейрезидент-банктерінің филиалдарына арналған тәуекелдерді басқару және ішкі бақылау жүйесін қалыптастыру қағидаларының» 4-тармағына сәйкес, банктің Директорлар кеңесі тандалған бизнес үлгісіне, қызмет ауқымына, операциялардың түрлері мен күрделілігіне сәйкес келетін тәуекелдерді басқару жүйесінің болуын қамтамасыз етеді және банк қызметіне тән елеулі тәуекелдерді жабу үшін қажетті меншікті капитал мен өтімділік мөлшерін банкпен анықтау мақсатында банктің елеулі тәуекелдерін анықтау, өлшеу және бағалау, мониторинг жасау, бақылау және азайту рәсімдерінің тиісті процесін қамтамасыз етеді³.

Қазақстанда қаржы ұйымдары деп тек банктер ғана емес, сақтандыру компаниялары да түсініледі⁴, олар үшін ҚР Ұлттық Банкі Басқармасының 2018 жылғы 27 тамыздағы № 198 «Сақтандыру (қайта сақтандыру) ұйымдары, Қазақстан Республикасы бейрезидент - сақтандыру (қайта сақтандыру) ұйымдарының филиалдары үшін тәуекелдерді басқару және ішкі бақылау жүйесін қалыптастыру қағидаларын бекіту туралы» қаулысымен тәуекелдерді басқару процесін реттейтін ережелер қарастырылған. Алайда, уақыт өте келе комплаенс рәсімдері қаржылық емес сипаттағы компанияларда да енгізіле бастады, өйткені олардың қажеттілігі айқын болды, бұл батыс елдерінің санкциялық саясатының күшеюіне, қайталама санкцияларды қолдану қаупіне, халықаралық салық салу белгілі бір үрдістеріне, ел-

дердің сыбайлас жемқорлыққа, терроризмді қаржыландыру қарсы іс-қимыл саясатының күшеюіне байланысты. Осыған орай Қазақстанда комплаенс қызметтері қаржы секторымен ғана шектелмей, әртүрлі саладағы компанияларда жұмыс істейді. Батыс компанияларының тәжірибесі осы ішкі бақылау механизмінің қызмет саласына қарамастан енгізілуін дәлелдейді.

Комплаенс белгілі бір нормативтік құқықтық актіге негізделген деп айтуға болмайды, әрине ол халықаралық стандарттарға негізделген, мысалы, бақылаудың осы түрін корпоративтік басқару жүйесіне міндетті түрде енгізуге қойылатын талаптарды көбінесе қамтитын Банктік қадағалау жөніндегі Базель комитеті жасаған құжаттар⁵. Тиімді банктік қадағалаудың негізгі қағидадарына үлкен мән беріледі (2012 жылғы қыркүйек)⁶. Д.Я. Примаков комплаенс белгілерін атап өтеді: 1) комплаенс – бұл рәсім; 2) бұл функция; 3) реттеу объектісінің ерекшеліктерін көрсетеді; 4) әдеппен тығыз байланысты; 5) сыбайлас жемқорлық тәуекелдерін анықтау үшін маңызды; 6) бұл нормаларды сақтау әдістемесі, тұрақты оқытуды және бақылауды көздейді; 7) сексуалды алымсақтықты қоса алғанда, әртүрлі сипаттағы тәуекелдерді анықтау әдістемесі; 8) Комплаенс белгілерінің бірі – сыбайлас жемқорлыққа қарсы нормалардың аумақтан тысқарылық әсерінде [5, 10-20 б.].

Қазіргі уақытта кәсіпкерлердің қызметінде комплаенс түрлерінің үлкен саны пайда болды. Комплаенс осындай болуы мүмкін: сыбайлас жемқорлыққа қарсы, салықтық, монополияға қарсы және санкциялық. Комплаенс менеджерге сыбайлас жемқорлыққа қарсы комплаенс те, санкциялық комплаенс те функциялары да берілуі мүмкін, ал салықтық комплаенсті әдетте заң бөлімінің функциясына жатқызады [6, 3 б.]. Комплаенс жоғарыда аталған түрлермен шектелмейді. Еңбек, корпоративтік, қаржылық мониторинг, қылмыстық жолмен алынған кірістерді заңдастыруға (жылыстатуға) және терроризмді қаржыландыруға қарсы іс-қи-

³ «Екінші деңгейдегі банктерге, Қазақстан Республикасының бейрезидент-банктерінің филиалдарына арналған тәуекелдерді басқару және ішкі бақылау жүйесін қалыптастыру қағидаларын бекіту туралы» Қазақстан Республикасының Ұлттық Банкі Басқармасының 2019 жылғы 12 қарашадағы № 188 Қаулысы // https://online.zakon.kz/Document/?doc_id=36263651#activate_doc=2 (жүзінген күн 30.08.2023 ж.)

⁴ «Сақтандыру (қайта сақтандыру) ұйымдары, Қазақстан Республикасы бейрезидент - сақтандыру (қайта сақтандыру) ұйымдарының филиалдары үшін тәуекелдерді басқару және ішкі бақылау жүйесін қалыптастыру қағидаларын бекіту туралы» Қазақстан Республикасы Ұлттық Банкі Басқармасының 2018 жылғы 27 тамыздағы № 198 Қаулысы // https://online.zakon.kz/Document/?doc_id=39375676#activate_doc=2 (жүзінген күн 30.08.2023 ж.)

⁵ «Банктерге арналған корпоративтік басқару қағидадары» нұсқаулығы // http://www.cbr.ru/content/document/file/36687/basel_cgrp.pdf. (жүзінген күн 30.08.2023 ж.)

⁶ www.bis.org/publ/bcbs230.pdf. (жүзінген күн 30.08.2023 ж.)

мыл саласындағы комплаенс, реттелетін сатып алу саласындағы комплаенс, экологиялық комплаенс өзекті болып табылады. Комплаенстің тағы бір жіктелуі ерекшеленді: операциялық, заңды, беделдік⁷.

Комплаенс тәуекелдерін басқа топтар бойынша да жүйелеуге болады: Тәртіптік: алаяқтық, кірістерді жылыстату, қылмыстық жолмен алынған ақшаны заңдастыру, лауазымдық өкілеттіктерді асыра пайдалану, сыбайлас жемқорлық, мүдделер қақтығысы. Реттеуші: қабылданған мемлекеттік заңдарды, сала стандарттарын, корпоративтік тәртіп нормаларын, санкциялық талаптарды, бағалы қағаздар нарығындағы қызмет ережелерін, ақпараттық қауіпсіздік саясатын сақтамау. Азаматтық-құқықтық: клиенттермен өзара әрекеттесу регламентін бұзу және нәтижесінде олардың адалдығы мен сату нарығын жоғалту⁸.

Қазіргі таңда санкциялық комплаенс өзекті болды. Айта кету керек, соңғы уақытқа дейін бұл аспект іс жүзінде кеңінен қолданылмады, алайда қайталама санкциялар қауіпі жағдайында белгілі бір елдердің санкциялар тізіміне енгізілген адамдармен қарым-қатынас саясатын талқылау және анықтау қажет екендігі түсінікті болды, себебі оны орындамау қаржылық тәуекелдермен (айыппұлдармен) ғана емес, сондай-ақ мұндай тізімдерді енгізетін батыс елдерінің уәкілетті органдары тарапынан экономикалық шектеулермен де қауіп төндіреді. Әрбір ел бұл тізімдерді дербес әзірлейді, мысалы, OFAC (АҚШ Шетелдік активтерді бақылау басқармасы) немесе Еуропалық комиссия жасаған тізімдерді⁹. Қиындық мұндай ден қою шараларының белгісіздігі мен аумақтан тысқарылығында жатыр. Санкциялық комплаенс дегеніміз не? Бұл енгізілген тыйымдар мен шектеулерді орындау жүйесі. Комплаенстің бұл түрі шектеу шараларының аумақтан тысқарылық сипатымен, әртүрлі санкциялық режимдердің қатарлас әрекетімен және тез өзгеретін заңнамамен ерекшеленеді [7, 36 б.].

Комплаенс жүйесін енгізу кезінде азаматтық айналым субъектілері нені ескеруі керек? Мұндай жүйе келесіні қарастыруы керек: санкцияға ұшыраған субъектілермен

әрекеттер тәртібі; ұйым құрылымында санкцияларды талдаумен айналысатын уәкілетті тұлғаны бөлу; қойылған тыйымдарға қатысты контрагенттер мен мәмілелерді тексеру туралы ережені қабылдау және қолданысқа енгізу; санкциялық тәуекелдерді анықтау рәсімін және АҚШ, ЕО және РФ құзыретті органдарымен өзара іс-қимыл тәртібін белгілеу; компания қызметкерлерін контрагенттер мен мәмілелерді тексеруге үйрету [7, 36-37 б.].

ҚР заңнамасын Қазақстандағы комплаенс тұрғысынан талдайық. ҚР Кәсіпкерлік кодексінің 195-1-б. 1-т. сәйкес Қазақстан Республикасының бәсекелестікті қорғау саласындағы заңнамасын бұзушылықтардың алдын алу жөніндегі шаралар жүйесі монополияға қарсы комплаенс болып табылады¹⁰. Сонымен қатар, ҚР Кәсіпкерлік кодексінің 195-1-б. 5-т. Монополияға қарсы комплаенстің ішкі актісін әзірлеу және ендіру жөніндегі әдістемелік ұсынымдарды қарастырады. Монополияға қарсы комплаенс – бәсекелестікті қорғау саласындағы құқық бұзушылықтардың алдын алуға ықпал ететін құралдардың жиынтығы, атап айтқанда: жазасы үлкен көлемдегі әкімшілік айыппұлдармен көрсетілген бәсекеге қарсы әрекеттердің және бәсекелестікке қарсы келісімдер жасасудың алдын алу, нарықтағы монополияны немесе үстем жағдайды теріс пайдалану және т.б. Тиісінше, комплаенс бақылаудың бұл түрін енгізу компаниялар үшін айыппұлдар және монополиялық кірістерді тәркілеу түріндегі қаржылық шығындар тәуекелдерін барынша азайтуға мүмкіндік береді. Осыған байланысты шарттарға, баға саясатына және т.б. сараптама жүргізу, тауар нарығын талдау, адал бәсекелестік жағдайында бизнес жүргізу ерекше маңызды. Дегенмен, жеке компаниялар өздерінің бизнес процестеріне, әсіресе реттелетін нарықта жұмыс істейтіндерге монополияға қарсы компленсті енгізумен шектелмейді.

ҚР заңнамасы сыбайлас жемқорлыққа қарсы міндетті комплаенсті Қазақстанның квазимемлекеттік компанияларында ғана қарастырады. Комплаенс бақылаушылардың тәуелсіздігі қағидасы ҚР заңнамасында да бекітілген. Осылайша, «Сыбайлас жемқорлыққа қарсы іс-қимыл туралы» Қазақстан

⁷ Основные комплаенс-риски и способы их минимизации // <https://compliance.su/info/articles/osnovnye-komplaens-riski-i-sposoby-ikh-minimizatsii/> (жүзінген күн 30.08.2023 ж.)

⁸ Основные комплаенс-риски и способы их мин// <https://compliance.su/info/articles/osnovnye-komplaens-riski-i-sposoby-ikh-minimizatsii/> (жүзінген күн 30.08.2023 ж.)

⁹ Sanctions List Search\ <https://sanctionssearch.ofac.treas.gov/>, https://online.zakon.kz/Document/?doc_id=33343533. (жүзінген күн 30.08.2023 ж.)

¹⁰ «Қазақстан Республикасының Кәсіпкерлік Кодексі» Қазақстан Республикасының 2015 жылғы 29 қазандағы № 375-V Кодексі // https://online.zakon.kz/Document/?doc_id=39147530#activate_doc=2 (жүзінген күн 30.08.2023 ж.)

Республикасының 2015 жылғы 18 қарашадағы № 410-V Заңының 16-б. 3-т. сәйкес квазимемлекеттік сектор субъектілерінде негізгі міндеті тиісті ұйымның және оның жұмыскерлерінің Қазақстан Республикасының сыбайлас жемқорлыққа қарсы іс-қимыл туралы заңнамасын сақтауын қамтамасыз ету болып табылатын құрылымдық бөлімшелер айқындалады. Сонымен қатар, сыбайлас жемқорлыққа қарсы комплаенс қызметі өз өкілеттіктерін квазимемлекеттік сектор субъектісінің атқарушы органынан, лауазымды адамдарынан тәуелсіз жүзеге асырады, директорлар кеңесіне, байқау кеңесіне (ол болған кезде) немесе өзге де тәуелсіз басқару органына есеп береді және Қазақстан Республикасының сыбайлас жемқорлыққа қарсы іс-қимыл туралы заңнамасы талаптарының сақталуын қамтамасыз ету кезінде тәуелсіз болып табылады деп қарастырылған. Сыбайлас жемқорлыққа қарсы комплаенс қызметінің құзыреті, қызметін ұйымдастыру мен оның тәртібі квазимемлекеттік сектор субъектісінің ішкі актісінде айқындалады¹¹.

Мемлекеттік басқару жүйесін цифрландыру сыбайлас жемқорлыққа қарсы күшті фактор болып табылады. Заманауи технологиялық мүмкіндіктер ашық және айқын басқару процестерін қамтамасыз ету, үкіметтерге сенімді арттыру, азаматтардың динамикалық қатысуы мен тартылуы негізінде заң үстемдігін нығайту жолымен мемлекеттік сектордың адалдығы мен сатылмайтындығын және есеп берушілігін арттыру арқылы сыбайлас жемқорлыққа қарсы саясатты жетілдіруге мүмкіндік береді [8, 174 б.]. Қазақстанда Қазақстан Республикасы Үкіметінің 2023 жылғы 28 наурыздағы № 269 қаулысымен бекітілген 2023-2029 жылдарға арналған цифрлық трансформация, ақпараттық-коммуникациялық технологиялар саласын және киберқауіпсіздікті дамыту тұжырымдамасы әзірленді және қабылданды, онда «ақылды» технологияларды пайдалана отырып, басқаруды жүргізу қажеттілігі, сондай-ақ мемлекеттік басқарудың сервистік және «адамға бағытталған» үлгісін қалыптастыру көзделген¹².

Сонымен қатар, цифрландыру мұқият назар аударуды талап етеді, бұл сайып келгенде, осы салаға мамандарды тарту

қажеттілігін тудырады, сондықтан қазіргі уақытта цифрлық бақылаушыларды енгізу мәселелері көтерілуде. Цифрлық бақылаушы ретінде келесіні түсінуге болады: 1. Цифрлық технологияларды пайдалана отырып, жария қаржылық бақылауды жүзеге асыратын бақылау-қадағалау органы, осы түсіндірмеде бақылау-қадағалау органының оның мәртебесінің өзгеруіне, жаңа құқықтар мен міндеттер беретін жаңа сипаттамаларға ие болуы байқалады. 2. Барлық бақылау-қадағалау органдары цифрлық технологияларды дамыту мен пайдалануды уәкілетті органдардың жүргізіп жатқан ынталандыру саясаты шеңберінде автоматтандырылған жүйелерді енгізіп, жаңа әзірлемелермен айналыса отырып және енгізілген автоматтандырылған жүйелерді жетілдіре отырып, осы бағытта дамуын жалғастыруда [9, 59 б.]. Осылайша, И.О. Антропцеваның пікірінше, бағдарламалық жасақтамаларды дұрыс пайдалануды тексеру үшін цифрлық бақылауды енгізу қажет, олар қоғамдық қатынастарды цифрландыру жағдайында бұрынғыдан да көп қолданыла бастады [9, 60 б.].

Занды сұрақ туындайды: тек сыбайлас жемқорлыққа қарсы және монополияға қарсы комплаенсті сақтау қажет пе? Біздің ойымызша, бұл жеткіліксіз. Комплаенс мақсаттарына, міндеттеріне және функцияларына сүйене отырып, ол кәсіпкерлік пен меншіктің нысандары мен түрлеріне қарамастан кез келген компанияларда қажет, бірақ комплаенсті тек заңнаманың белгілі бір түрін сақтауға дейін қысқартуға болмайды, яғни құқықтық тәуекелдерді барынша азайту үшін тұтастай алғанда ҚР заңнамасын сақтау қажет, өйткені бұл заңдық жауапкершіліктің әртүрлі түрлеріне тартуға ықтимал қауіп төндіреді. Бұған жол бермеу үшін комплаенс рәсімдерін енгізу қажет. Комплаенс бақылау кәсіпкерлердің қызметіндегі көптеген аспектілерге әсер етеді: мүдделер қақтығысына, сыбайлас жемқорлықтың алдын алуға, контрагенттерді тексеруге, контрагенттер мен компанияның лауазымды тұлғаларының байланысының болуына, бизнесті жүргізудің беделі мен тазалығына. Дегенмен, біздің ойымызша, бұл әдеттегі рәсімдер тізімінде бір маңызды нюанс жетіспейді: зияткерлік меншік, ал шын мәнінде зияткерлік меншік объектілеріне айрықша құқықтарды бұзу

¹¹ «Сыбайлас жемқорлыққа қарсы іс-қимыл туралы» Қазақстан Республикасының 2015 жылғы 18 қарашадағы № 410-V Заңы // https://online.zakon.kz/Document/?doc_id=33698576#activate_doc=2 (жүзінген күн 30.08.2023 ж.)

¹² 2023 - 2029 жылдарға арналған цифрлық трансформация, ақпараттық-коммуникациялық технологиялар саласын және киберқауіпсіздікті дамыту тұжырымдамасын бекіту туралы Қазақстан Республикасы Үкіметінің 2023 жылғы 28 наурыздағы №269 Қаулысы // https://online.zakon.kz/Document/?doc_id=32540304#activate_doc=2 (жүзінген күн 30.08.2023 ж.)

елеулі құқықтық тәуекелдер мен қаржылық салдарларды тудырады.

Осыған байланысты, компанияның қызмет түріне, оның ішінде зияткерлік меншік заңнамасының сақталуына байланысты компанияға енгізу қажет деп санаймыз. Оның үстіне, зияткерлік меншік өзінің жаратылысынан материалдық емес сипатқа ие, бұл оның кеңістіктен тыс санат екенін білдіреді, бұл айрықша құқықтардың бұзылу қаупін арттырады, мұны көптеген трансшекаралық сот даулары дәлелдейді. Бұл сондай-ақ батыстың қайталама санкцияларына ұшырау қаупімен де күшейеді және қазақстандық компаниялар үшін мұндай перспектива әбден шынайы. Бұл туралы ҚР заңнамасының нормаларында да тікелей көрсетілген. Атап айтқанда, «Мемлекеттік сатып алу туралы» Қазақстан Республикасының 2015 жылғы 4 желтоқсандағы № 434-V Заңының 4-б. 9) тш. (бұдан әрі – Мемлекеттік сатып алу туралы ҚРЗ) мемлекеттік сатып алуды жүзеге асыру сатып алынатын тауарлар құрамындағы зияткерлік меншік объектілеріне құқықтарды сақтау қағидаттарына негізделеді деп айтылады¹³. ҚР зияткерлік меншік саласындағы заңнамасын сақтамау қылмыстық, әкімшілік және азаматтық-құқықтық жауапкершілікке әкеп соғады. Мұны сот тәжірибесінің мысалында қарастырайық.

2016 жылғы 03 наурызда Қ. облысының Р. қалалық соты ашық сот отырысында келесі қылмыстық істі қарады. Сотталушы «АНК» ЖШС директоры бола тұра, «Большая красная чашка» бөтен тауар белгісін және шатастыру деңгейі бойынша ұқсас «Большая красная чашка» мен «Большая красная чашка» атауларды заңсыз пайдалана отырып, жалпы сомасы 9 111 300 теңге тез дайындалатын кеспені сатуға жасаған. Оның бір бөлігі 2016 жылдың 08 қаңтарында «Большая красная чашка» бөтен тауар белгісімен 2 124 360 теңгеге сатылып, жәбірленуші «Т-7» ЖШС-не жалпы сомасы 9 111 300 теңге ірі шығын келтірілген. Ел аумағында заңмен қорғалған 25.07.2011 жылы тіркелген куәліктерге сәйкес «Большая красная чашка» және «Үлкен қызыл кеседегі кеспе» ауызша белгілердің, сондай-ақ «Т-7» ЖШС 06.01.2012 жылғы № 37527 аспазшы бейнесі бар бейнелі тауар белгісінің айрықша құқық иесі болып табылады. 2016 жылғы 8 қаңтарда жәбірленушінің арызы негізінде «Т-7» ЖШС-де жедел-іздістіру іс-шарасы

жүргізіліп, оның барысында ҚР ҚМ МКК СДТД СКҚҚБТБ сарапшы офицері әлеуетті сатып алушыға еліктеп, «АНК» ЖШС кеңсе үй-жайында бөтеннің Большая красная чашка» бөтен тауар белгісімен сомасы 2 124 360 теңге саны 2 623 қорап (78 690 бума) тез дайындалатын кеспені бақылау сатып алуды жүргізген. Осы тапсырысты алғаннан кейін, 2016 жылғы 14 қаңтардағы, 01.09.2014 жылғы №17 бұйрыққа сәйкес «АНК» ЖШС директоры бола тұра, «Большая красная чашка» тауар белгісі бөтен тауар белгісі және осы ауызша белгілерді пайдалануға айрықша құқық иесі «Т-7» ЖШС екенін біле тұра, материалдық пайда алу мақсатында қоймашыға «Большая красная чашка», «Большая красная чашка» және «Большая красная чашка» атаулары бар қораптар мен қаптама үлдірін тауып беру туралы қасақана заңсыз нұсқау берген және тапсырыс беруші мен басқа да клиенттерге әрі қарай сату үшін жоғарыда аталған бөтен тауар белгілерімен тез дайындалатын кеспені мүмкіндігінше үлкен көлемде жасау туралы технологқа нұсқау берген. Сотта сотталушы қылмыстық құқық бұзушылықты жасаудағы кінәсін ішінара мойындап, 01.09.2014 жылдан бастап «АНК» ЖШС директоры қызметін атқарғанын көрсетті. ЖШС қиын қаржылық жағдайда болғандықтан, басқа біреудің тауар белгісімен тауар өндіруге болмайтынын біле тұра, технологқа «Большая красная чашка» атауымен және шатастыру деңгейі бойынша ұқсас «Большая красная чашка» мен «Большая красная чашка» атаумен өнімді мүмкіндігінше үлкен көлемде жасауды тапсырған. Қоймашыға қоймада оның алдында істеген кісі бұрын пайдаланған қалдықтардан осы атаулармен қаптамалар қораптарды табуды тапсырған. Бұл ретте жауапкершілігінің салдарын түсінгендіктен, ЖШС жұмысшыларының ешқайсысы оның ниетінің заңсыздығы туралы білмеген. Үй-жайдың қоймасын тінту кезінде «Большая красная чашка» және «Большая красная чашка» сауда белгісімен кеспе өнімі, сондай-ақ жоғарыда аталған тауар белгісі бар қаптама үлдірі табылып, тәркіленді. Сот сотталушыны ҚР ҚК 1-б. 222-б. қарастырылған қылмыстық құқық бұзушылықты жасағаны үшін кінәлі деп танылсын және 100 (жүз) айлық есептік көрсеткіш (АЕК), яғни 212 100 (екі жүз он екі мың бір жүз) теңге мөлшерінде айыппұл салу түрінде жазаға тартылсын деген үкім

¹³ «Мемлекеттік сатып алу туралы» Қазақстан Республикасының 2015 жылғы 4 желтоқсандағы № 434-V Заңы // https://online.zakon.kz/Document/?doc_id=34146377#activate_doc=2(жүзінген күн 30.08.2023 ж.).

шығарды. Сотталушыдан мемлекет кірісіне процестік шығындарды, сондай-ақ өкілдік шығыстарды өндірілсін. «Т-7» ЖШС талап арызы ішінара қанағаттандырылып, жауапкер «АНК» ЖШС-нен «Т-7» ЖШС пайдасына 9 111 300 теңге материалдық залал өндіріліп, талап арыздың қалған бөлігі қарасыз қалдырылсын деген үкім шығарды¹⁴.

Осы мысалдан көріп отырғанымыздай, сот ҚР Тауар белгілерінің мемлекеттік тізілімінде тіркелген 25.07.2011 жылғы №35870 және №35871 куәліктерге сілтеме жасай отырып, ел аумағында құқықтық қорғалуы бар айрықша құқықтардың тиесілігін бағалады, сондай-ақ құқық бұзушыға айрықша құқықтардың берілуін растайтын құжаттардың бар-жоғын бағалады. Сот тәжірибесінде айрықша құқықтарды бұзғаны үшін әкімшілік жауапкершілікке тарту туралы істер сирек емес. Осылайша, А. қ. мамандандырылған ауданаралық әкімшілік соты ашық сот отырысында Ф. қ. Әділет департаментінен ӘҚБтК 1-б. қарастырылған әкімшілік құқық бұзушылықты жасау туралы келіп түскен «Р К» ЖШС-не қатысты әкімшілік істі қарады. 29.01.2020 жылғы тексеру барысында құқық иесі М.Е. компаниясының L.O.L SURPRISE тауар белгісі бар, жалпы сомасы 25 200 теңгені құрайтын 12 бірлік өнімі анықталды. Бұл тауарлар заңсыз сатылған, сақталған, өткізілген. «Р К» ЖШС-де М.Е. компаниясының рұқсат құжаттары жоқ, осылайша ӘҚБтК 158-б. талаптары бұзылған. Осылайша, судья «Р К» ЖШС Қазақстан Республикасының Әкімшілік құқық бұзушылық туралы кодексінің 158-б. қарастырылған әкімшілік құқық бұзушылықты жасағаны үшін кінәлі деп тануды және «L.O.L SURPRISE» фирмасының ойыншықтар тауары саны 12 дана сомасы 25 200 теңге көлемінде тәркіленіп, сексен айлық есептік көрсеткіш мөлшерінде, 212 080 (екі жүз он екі мың сексен) теңге айыппұл салу түріндегі әкімшілік жаза салуды қаулы етті¹⁵.

ҚР сот тәжірибесінде азаматтық-құқықтық жауапкершілікке тарту жиі кездеседі. 2021 жылғы 07 маусымда Алматы қаласының Мамандандырылған ауданаралық экономикалық соты ашық сот отырысында «Л С» ЖШС-нің «С Z» ЖШС-не келтірілген шығынды өндіру туралы талап арызы бойынша азаматтық істі қарады. Қазақстан Республикасы Әділет министрлігімен берілген № 51813 та-

уар белгісінің куәлігіне сәйкес «Л С» ЖШС 2021 жылдың 10 наурызына дейінгі мерзімде «\$ Займи до зарплаты» тауар белгісінің құқық иесі болып табылады, ТҚХС – 36-сынып, өтінім нөмірі – 70088, өтінім берілген күні – 2015 жылғы 10 наурыз, Тауар таңбаларының мемлекеттік тізілімінде 2016 жылғы 20 сәуірде тіркелген, түс көрсеткіші: ақ, қызғылт сары, қызыл, қара, қорғалмаған элементтер: белгі «\$» символына тәуелсіз құқықтық қорғау қамтамасыз етілмей, тұтастай қорғалған (бұдан әрі – 1-тауар белгісі). Қазақстан Республикасы Әділет министрлігінің Ұлттық зияткерлік меншік институты берген, Қазақстан Республикасының Тауар таңбаларының мемлекеттік тізілімінен № 58397 үзінді көшірмеге сәйкес, «Л С» ЖШС сонымен қатар 2027 жылдың 12 наурызына дейінгі мерзімде «ЗАЙМИ ДЕНЕГ ДО ПЕНСИИ ЗЕЙНЕТКЕ ШЫҒУҒА ДЕЙІНГІ ҚАРЫЗ-ДАР» тауар белгісінің құқық иесі болып табылады, ТҚХС – 36-сынып, өтінім нөмірі – 79248, өтінім берілген күні – 2017 жылғы 12 наурыз, тіркелген және жарияланған күні – 2017 жылғы 29 желтоқсан, түс көрсеткіші: қара (бұдан әрі – 2-тауар белгісі). Солтүстік Қазақстан облысы Петропавл қаласының мамандандырылған әкімшілік сотының 2019 жылғы 04 желтоқсандағы заңды күшіне енген қаулысымен «С Z» ЖШС Қазақстан Республикасы Әкімшілік құқық бұзушылық туралы кодексінің 158-бабына сәйкес Тауар белгілерін «Л С» ЖШС келісімінсіз пайдалану факті бойынша әкімшілік жауапкершілікке тартылды және осыған байланысты әкімшілік айыппұл түріндегі әкімшілік жазаға тартылды. Талапкер жауапкерден 809 847,88 теңге шығынды өндіріп алу туралы талап арызбен сотқа жүгінген, уәждеме ретінде жауапкердің оның Тауар белгілерін заңсыз пайдалана отырып, оған сомасы 502 465 теңге жоғалған пайда және сомасы 307 382,88 теңге оның Тауар белгілеріне құқықтарының бұзылуы бойынша алымдар мен дәлелдемелерді бекіту шығыстары, жиыны – 809 847,88 теңге түрінде залал келтіргенін айтқан. Сот «Л С» ЖШС-нің жауапкер «С Z» ЖШС-не келтірілген шығынды өндіру туралы қуыным талабын ішінара қанағаттандыруды шешті. «С Z» ЖШС-нен «Л С» ЖШС-нің пайдасына 607 382 (алты жүз жеті мың үш жүз сексен екі) теңге мөлшеріндегі залал, 18 221 (он сегіз мың екі жүз жиырма бір) теңге мөлшеріндегі сот шығындары, бар-

¹⁴ 2016 жылғы 03 наурыздағы №1-29/16 үкім // BESTPROFI Opensud.kz ақпараттық жүйесі (жүгінген күн 30.08.2023 жс.)

¹⁵ № 407 іс, 2020 жылғы 5 наурыздағы қаулы // BESTPROFI Opensud.kz ақпараттық жүйесі (жүгінген күн 30.08.2023 жс.)

лығы – 625 603 (алты жүз жиырма бес мың алты жүз үш) теңге өндірілсін. Талаптың қалған бөлігін қанағаттандырудан – бас тарылсын деп шешті¹⁶.

Қорытынды

ҚР зияткерлік меншік саласындағы қылмыстық, әкімшілік заңнамасын сақтамау кәсіпкерлік субъектісінің түріне қарай (ірі,

орташа, шағын) компанияларға айыппұл салуға әкеп соғады, ал азаматтық заңнама тұрғысынан шығындарды өтеуге әкеледі. Және бұл даулар санаты қойылатын ақшалай талаптардың ірі мөлшерімен ерекшеленеді. Сондықтан комплаенс бақылау құралдарын пайдалану табысты және қауіпсіз бизнесті жүргізудің кілті болып табылады.

ӘДЕБИЕТТЕР

1. Л. Карасева, Г. Добрякова. Риск-ориентированный аудит процессов управления интеллектуальной собственностью // https://gaap.ru/articles/Risk_orientirovannyy_audit_protssessov_upravleniya_intellektualnoy_sobstvennostyu/ (Жүгінген күні 23.10.2023)
2. Я.О. Лазарев. IP-комплаенс для бизнеса // <https://cyberleninka.ru/article/n/ip-komplaens-dlya-biznesa/viewer> (Жүгінген күні 23.10.2023)
3. В.Ф. Попондопуло, Д.А. Петров. COMPLAENS как правовой инструмент минимизации рисков и профилактики правонарушений // Вестник СПбГУ. Право. 2020. - Т. 11. - Вып. 1. - 102-114 б.
4. Cary Coglianese, Jennifer Nash. 39 Compliance Management Systems: Do They Make a Difference? // <https://www.cambridge.org/core/books/abs/cambridge-handbook-of-compliance/compliance-management-systems-do-they-make-a-difference/5B6EF4E9E434AE2BEE03509F20EEDC0D#access-block>. (Жүгінген күні 07.09.2023)
5. Примаков Д.Я. Специальные виды комплаенса: антикоррупционный, банковский, санкционный и розыск активов (форензик). – М.: Инфотропик Медиа, 2019. 270 б.
6. Примаков Д.Я. Санкционный комплаенс // Сборник статей «Экономические санкции против России: Правовые вызовы и перспективы» // Под ред. С.В. Гландина, М.Г. Дораяева. – 2018. 2-23 б.
7. С. Гландин, Д. Примаков. Санкционный комплаенс в 2019 году: тенденции и новые веяния // Legal Insight. - № 04 (80). - 2019. 36 – 39 б.
8. Валиахметова А.А., Сотников А.А., Черкашин И.Д. Современные цифровые технологии в сфере противодействия коррупции // Молодой учёный. – 2021. - № 21. –173-174 б.
9. Антропцева И.О. Цифровой контролер как субъект публичного финансового контроля // Актуальные проблемы российского права. - 2022. - Т. 17. - № 4. – 57-64 б.

REFERENCES

1. L. Karaseva, G. Dobryakova. Risk-oriyentirovannyy audit protssessov upravleniya intellektual'noy sobstvennost'yu // https://gaap.ru/articles/Risk_orientirovannyy_audit_protssessov_upravleniya_intellektualnoy_sobstvennostyu/ (Jügingen küni 23.10.2023)
2. YA.O. Lazarev. IP-komplayens dlya biznesa // <https://cyberleninka.ru/article/n/ip-komplaens-dlya-biznesa/viewer> (Jügingen küni 23.10.2023)
3. V.F. Popondopulo, D. A. Petrov. Komplayens kak pravovoy instrument minimizatsii riskov i profilaktiki pravonarusheniy // Vestnik SPbGU. Pravo. 2020. T. 11. Vyp. 1. 102-114 b.
4. Cary Coglianese, Jennifer Nash. 39 Compliance Management Systems: Do They Make a Difference? // <https://www.cambridge.org/core/books/abs/cambridge-handbook-of-compliance/compliance-management-systems-do-they-make-a-difference/5B6EF4E9E434AE2BEE03509F20EEDC0D#access-block>. ((Jügingen küni 07.09.2023)
5. Primakov D.YA. Spetsial'nyye vidy komplayensa: antikorrupsionnyy, bankovskiy, sanktsionnyy i rozyisk aktivov (forenzik). – M.: Infotropik Media, 2019. 270 b.
6. Primakov D.YA. Sanktsionnyy komplayens // Sbornik statey «Ekonomicheskkiye sanktsii protiv Rossii: Pravovyye vyzovy i perspektivy» // Pod red. S.V. Glandina, M.G. Dorayeva. – 2018. 2-23 b.

¹⁶ №7527-21-00-2/3294 іс. 2021 жылғы 07 маусымдағы шешім // BESTPROFI Opensud.kz ақпараттық жүйесі (жүгінген күн 30.08.2023 ж.)

7. S. Glandin, D. Primakov. *Sanktsionnyy komplayens v 2019 godu: tendentsii i novyye veyaniya* // *Legal Insight*. - № 04 (80). - 2019. 36 – 39 b.
8. Valiakhmetova A.A., Sotnikov A.A., Cherkashin I.D. *Sovremennyye tsifrovyye tekhnologii v sfere protivodeystviya korruptsii* // *Molodoy uchonyy*. – 2021. - № 21. –173-174 b.
9. Antroptseva I. O. *Tsifrovoy kontroler kak sub"yekt publichnogo finansovogo kontrolya* // *Aktual'nyye problemy rossiyskogo prava*. — 2022. — T. 17. — № 4. — 57–64 b.

